

NOMODDIY AKTIVLAR HISOBI

*Eshmamatov Sherozxon**SamISI 3-bosqich talabasi**Sherozeshmamatov688@gmail.com 932391612**Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich**boshqa tarmoqlarda bugalteriya xisobi**va audit kanfedrasi katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola nomoddiy aktivlar hisobini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, ularning iqtisodiy qiymati, turlari va hisobga olish jarayonlari haqida batafsil ma'lumot beradi. Nomoddiy aktivlar jismoniy shaklga ega bo'lmagan, lekin kompaniyaning moliyaviy barqarorligi va muvaffaqiyatiga muhim ta'sir ko'rsatadigan aktivlardir.

Kalit so'zlar: nomoddiy aktiv, litsenziya, patent, brend, Goodwell

Kirish

Nomoddiy aktivlar – bu jismoniy shaklga ega bo'lmagan, lekin kompaniyaning iqtisodiy qiymatini yaratishga yordam beruvchi aktivlardir. Ular asosan uzoq muddatli mulk sifatida hisobga olinadi va kompaniyaning iqtisodiy faolligi uchun muhim rol o'ynaydi. Nomoddiy aktivlar o'z ichiga **brend** nomlari, **patentlar**, **dasturiy ta'minotlar**, **litsenziyalar**, foydali huquqlar, **goodwill** (kompaniyaning bozordagi qadrini bildiruvchi aktiv) kabi turli ko'rinishlarni olishi mumkin. Nomoddiy aktivlarning hisobini yuritish, ularning amortizatsiyasi va qiymatining kamayishini kuzatish kompaniyalar uchun juda muhimdir, chunki bu turdagi aktivlar odatda aniq bo'lmagan va vaqt o'tishi bilan o'z qiymatini yo'qotishi mumkin

Nomoddiy Aktivlar Tushunchasi

Nomoddiy aktivlar – bu moddiy bo'lmagan, lekin iqtisodiy foyda keltiradigan va uzoq muddat davomida foydalaniladigan aktivlardir. Bunga intellektual mulk, patentlar, brend nomlari, dasturiy ta'minotlar, litsenziyalar, franshizalar, va boshqa o'xshash aktivlar kiradi.

Asosiy qism**Nomoddiy Aktivlarning Turlari**

Nomoddiy aktivlar bir nechta turga bo'linadi, quyidagi kabi:

1. **Patentlar:** Bu muayyan davr uchun maxsus huquqlarni beruvchi hujjatlar bo'lib, ular yaratuvchi yoki tadbirkor tomonidan ishlab chiqilgan texnologiyalarni himoya qiladi.

2. **Brend va Tovar Belgilari:** Kompaniyaning mahsulotlari yoki xizmatlarini boshqa raqobatchilardan ajratib turuvchi belgilardir. Brend nomining yuksalishi ko'pincha kompaniyaning bozor qiymatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

3. **Dasturiy Ta'minot:** Kompaniya uchun ishlab chiqilgan maxsus dasturlar yoki tizimlar. Bu nomoddiy aktivlar rivojlanish va yangilanish jarayonida doimiy ravishda qiymatga ega bo'lishi mumkin.

4. **Litsenziyalar:** Muayyan faoliyatni amalga oshirish uchun ruxsatnomalar yoki huquqlar. Bular muayyan muddatga beriladi va ular faoliyatni boshlash yoki davom ettirish uchun zarurdir.

5. **Goodwill:** Bu kompaniyaning boshqa mulk va aktivlarga nisbatan qo'shimcha qiymati bo'lib, odatda kompaniyaning o'ziga xos obro'si yoki bozor pozitsiyasini anglatadi.

Nomoddiy Aktivlar Hisobini Yuritish

Nomoddiy aktivlar bilan bog'liq hisoblar ancha murakkab bo'lib, ular moliyaviy hisobotda alohida ko'rsatilishi kerak. Nomoddiy aktivlar asosan ikki asosiy jarayon bilan bog'liq:

1.Tanlash va baholash: Nomoddiy aktivni hisobga olishda kompaniya uning haqiqiy qiymatini va amortizatsiya muddatini aniqlashi kerak. Aktivni olish narxi, uning bozor qiymati yoki boshqa baholash usullari asosida qiymat aniqlanadi.

2.Amortizatsiya: Nomoddiy aktivlar uzoq muddatli aktivlar bo'lib, ular amortizatsiya qilishni talab qiladi. Amortizatsiya – bu aktivning qiymatining vaqt o'tishi bilan kamayishini hisobga olish jarayonidir. Nomoddiy aktivlar, odatda, **umumiy foydalanish muddati** asosida amortizatsiya qilinadi.

Nomoddiy Aktivlarning Amortizatsiyasi

Nomoddiy aktivlarning amortizatsiyasi — bu aktivlarning qiymatini vaqt o'tishi bilan hisoblash jarayonidir. Ular amortizatsiya qilinmaydi, balki "deyteratsiya" (qadrining pasayishi) jarayoni mavjud. Amortizatsiya orqali nomoddiy aktivlarning qiymati tegishli muddatlarda kamaytiriladi. Amortizatsiyaning asosiy usullari quyidagilardir:

• **To'g'ridan-to'g'ri amortizatsiya:** Aktivning qiymati uning foydali xizmat muddatiga bo'lingan holda har yilni kamaytiriladi.

• **Soliq amortizatsiyasi:** Davlat tomonidan belgilangan soliq siyosatiga mos ravishda amortizatsiya hisoblanadi.

3.Kreditlash va revalvatsiya: Nomoddiy aktivlarning qiymatining kamayishini kuzatish va zarur bo'lganda, ularni qayta baholash kerak. Aktivning amortizatsiya muddati tugagach, uning qiymatini qayta ko'rib chiqish va tasdiqlash muhimdir.

Nomoddiy Aktivlarning Hisobiga Doir Standartlar

Nomoddiy aktivlar bilan bog'liq hisoblarni yuritishda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va mahalliy moliyaviy hisob-kitob standartlari (masalan, O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining buyrug'iga asosan) mavjud. Bu standartlar quyidagi asosiy prinsiplarga amal qilishni talab qiladi:

1. **IFRS 38 "Nomoddiy Aktivlar"**: Bu standart nomoddiy aktivlarning tasnifi, qiymatiga doir qoidalarni belgilaydi va ularni hisobga olishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan mezonlarni belgilab beradi.
2. **Amortizatsiya usullari**: Nomoddiy aktivlar uchun amortizatsiya hisobining turli usullari mavjud. Asosan, aktivning iqtisodiy foyda olish muddati asosida "to'g'ri chiziqli" yoki "tezlashgan" amortizatsiya usullari qo'llaniladi.

Xulosa

Nomoddiy aktivlar kompaniyaning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga va moliyaviy barqarorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ularning to'g'ri hisobga olinishi, baholanishi va amortizatsiya qilinishi moliyaviy hisobotlarni to'g'ri aks ettirishga yordam beradi va kompaniyaning soliq majburiyatlarini boshqarish uchun muhimdir. Shuning uchun nomoddiy aktivlarning hisobini yuritish kompaniyalar uchun muhim va o'z vaqtida amalga oshirilishi kerak bo'lgan jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

"Nomoddiy aktivlar: Tahlil va baholash metodlari" (V. M. Tolstykh) – Nomoddiy aktivlarning qiymatini baholash, tahlil qilish va ularning moliyaviy hisobotlarda aks ettirilishi bo'yicha metodik qo'llanma.

"Nomoddiy aktivlarning qiymatini baholash" (S. I. Laptev) – Nomoddiy aktivlar bo'yicha aniq baholash usullarini va amaliyotdagi yondashuvlarni o'rganishga qaratilgan qo'llanma.